

6. Новальська Т. В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець XIX – початок XXI ст.) : монографія / Т.В. Новальська ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2005. – 250 с.
7. Отчет Харьковской общественной библиотеки за четвертый год и протокол общего собрания членов ее 9-го декабря 1890 года. – Х. : Тип. М. Ф. Зильберта, 1891. – 39 с.
8. Прохорова В. Г. Читачі-студенти як споживачі патентної та нормативно-технічної документації / В. Г. Прохорова // Зб. наук. ст. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Х., 2000. – Вип. 3. – С. 111–115.
9. Рівень освіти населення області у 2014 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств) [Електронний ресурс] : стат. бюл. // Харківська обласна державна адміністрація : сайт. – Х., 2015. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/uk/document/view/id/14500> (дата звернення: 1.04.2015). – Назва з екрана.
10. Савіна З. І. Відповідність інформаційних ресурсів НІБ України запитам користувачів : (за результатами дослідж.) / З. І. Савіна // Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства: матеріали соціол. читань / НІББУ. – К., 1999. – С. 46–50. – Режим доступу : <http://elib.nplu.org/view.html?id=775> (дата звернення: 1.04.2015).
11. Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / Михайло Слободяник ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1995. – 266 с.
12. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / [В. Л. Арбеніна та ін.] ; за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ, 2012. – 519 с.
13. Шмидт А. В. Мотивы и мотивация посещения библиотеки / Шмидт А. В. // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 5. – Режим доступа : <http://elib.gpntb.ru/subscribe/index.php?art=5&journal=ntb&num=5&year=2003> (дата звернення: 7.04.2015).

УДК [007:02] (477)

Кобелєв Олексій Миколайович,

д-р наук із соц. комунікацій, доц. Харківської державної академії культури

пошт. адреса: ХДАК, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, Україна

конт. тел.: 0977134126

e-mail: k_a_n_@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД БІБЛІОТЕКАМИ ОСВІТНЬОЇ ПІДСИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний період розвитку суспільства визначається значним обсягом здобутих знань, які в поєднанні з постійною модернізацією процесів їхньої генерації та засобів комунікації, є головним чинником збільшення національного продукту, успішності економіки, запорукою національної безпеки. Це сприяло посиленню ролі освіти, особливо вищої – найважливішого фактора соціального й економічного прогресу як людства загалом, так і окремої країни. При цьому в індустріальній економіці переважає вузька спрямованість освіти, її спеціалізація, зумовлена відносно повільними змінами ринкової кон'юнктури. Спеціалізація дозволяє працівникові підвищувати професійну майстерність, продуктивність праці. Основна концептуальна ідея освіти в індустріальному суспільстві – здобуття освіти раз і

назавжди. Диплом про вищу освіту за цих умов є «сигналом» (показником) того, що його носій – людина з певними здібностями.

Нині відбувається перехід суспільства від індустріальної стадії розвитку до інформаційної (а в деяких країнах і до суспільства знань), на якій змінюється роль освіти. Тепер недостатньо тільки знань, навичок і вмінь, здобутих одного разу. Зовнішнє середовище стає дедалі мінливішим: збільшується обсяг інформації, що потребує оцінки й переробки. Сучасне суспільство характеризується як «knowledge based society» – «суспільство, основане на знаннях». Це відображено в новому концептуальному підході, що передбачає освітню активність суб'єктів протягом усього життя. За цих умов людина прагне не тільки отримати «сигнал» про здобуту освіту, але й бажає за допомогою освіти виробити нові професійні й індивідуально-психологічні якості: здатності до комунікації та творчості, мобільність, адаптивність до умов, що змінюються, набути навички прийняття оптимальних рішень тощо. Головною компетенцією індивіда стає вміння навчатися, знаходити потрібну інформацію. Усе це дозволяє йому забезпечити успіх у новому суспільстві.

Тому актуальність дослідження зумовлена тим, що бібліотека має стати важливим елементом в інформаційно-аналітичній інфраструктурі суспільства, що створюється. Для цього бібліотечна установа має необхідні ресурси, можливості та досвід роботи з інформацією. Це, з одного боку, дозволить оптимізувати інформаційно-аналітичне забезпечення різних суспільних підсистем, а з іншого – довести суспільству доцільність існування розвинутої і модернізованої системи бібліотек. Освітня підсистема суспільства при цьому посідає одне з пріоритетних місць, як з точки зору значення для України, так і щодо рівня бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Це викликано тим, що нова стадія розвитку суспільства характеризується такими особливостями: у господарській діяльності домінує сфера надання послуг, а у виробництві – обробка; технологічною базою виробництва стає наукоємне виробництво; основним виробничим ресурсом є інформація й знання, де останньому, як невідчужуваному ресурсу, відводиться особлива роль. Інтелектуальні здібності людини і рівень її освіти значною мірою визначають у постіндустріальному суспільстві її добробут і соціальний статус. Посилюється тенденція, відповідно до якої люди, котрі з тих або інших причин не беруть участь в інтелектуальному виробництві, не можуть сподіватися не тільки на підвищення, але навіть на збереження раніше досягнутого ними рівня добробуту. Революційні зміни у сфері освіти зумовлені певними чинниками [6].

Перший пов'язаний з освітніми потребами в суспільстві знань, що формується. Потрібні маршрути (траєкторії) навчання, які відповідають конкретним умовам, запитам та індивідуальним особливостям тих, кого навчають. Нині електронні (мережні) підручники відображають подання авторів, інваріантні до таких особливостей, що відповідає стандартам традиційної системи освіти. Однак у межах концепції майбутнього відкритої освіти, здійснюваної за дистанційними технологіями, можна передбачати появу значної кількості користувачів, котрих не задовольнять існуючі неадаптовані підручники.

Другий чинник стосується тенденції розвитку інформаційних технологій, що надають нових можливостей в інтелектуалізації автоматизованих систем і їх користувацького інтерфейсу. Глобальна мережа Internet відкрила доступ до інформаційних серверів, що перебувають у різних місцях земної кулі. Зростає пропускна здатність мереж, дозволяючи територіально роз'єднаним людям розмовляти в режимі реального часу. Продовжує діяти т. зв. закон Мура, відповідно до якого продуктивність ЕОМ збільшується вдвічі кожні півтора роки. Усе це надає нових можливостей сфері освіти в доступі до навчальної інформації й оптимізації форм її подання.

Однак з розширенням комп'ютеризації навчального процесу дедалі помітнішим стає дисбаланс між технічними можливостями зберігання, передачі інформації в телекомунікаційних мережах і її поданням у різних формах для впливу на органи чуттів людини, з одного боку, і вимогами до зберігання інформації в мережних серверах, структурування знань і вибіркового доступу до джерел знань, з іншого.

Слід зазначити, що сучасне українське суспільство поки що не перейшло до інформаційної стадії. Проте глобальні зміни, які постійно відбуваються у світі, висувають нові вимоги до системи освіти, що позначається й на вітчизняній бібліотечній системі.

Постає проблема вибору такого освітнього продукту, який би забезпечив його споживачеві соціальну конкурентоспроможність. За цих умов діяльність бібліотек, особливо навчальних, набуває нових ознак.

Так, ефективне функціонування та розвиток ІАД у бібліотеках щодо задоволення освітніх потреб суспільства неможливі без вирішення проблеми підвищення загальної й інформаційної культури суспільства, яка, до речі, є предметом спеціальних досліджень [2]. Тобто суспільство має бути підготовлено до ефективного соціального використання нових технологій комунікації, інформаційних ресурсів і знань. Як свідчить історичний досвід науково-технічного прогресу, будь-які технічні нововведення є ефективними в соціальному сенсі лише в тому разі, коли вони запроваджуються в культурне середовище суспільства і стають невід'ємною складовою його культури [1; 9].

Стисло розглянемо взаємодію культури й освіти в соціокомунікаційному аспекті. Соціальні відносини проявляються в спілкуванні (комунікації), що має на кожному рівні свою специфіку: міжособистісному, груповому, масовому. Суспільство не є статичною сумою соціальних інститутів: воно постійно відроджується або творчо відтворюється за допомогою певних комунікативних актів, що мають місце між його членами. Як відомо, сам термін «комунікація» виник у науковій літературі на початку ХХ ст. Нині в науках соціально-комунікаційного циклу він розуміється як:

- засіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального й духовного світів;
- спілкування – передача інформації від людини до людини;
- передача й обмін інформацією в суспільстві з метою впливу на нього

Можна погодитися з позицією А. Соколова [7], котрий соціальну комунікацію визначає як рух змістів, тобто знань, умінь, емоцій, вольових спонукань у

соціальному просторі й часі. Таким чином, комунікація є найважливішою характеристикою соціальних відносин.

Відомо, що стратифікація комунікації представлена різними варіантами, на основі різноманітних ознак виокремлюються такі типи комунікації:

- міжособистісна, групова, масова (за ступенем репрезентативності аудиторії);
- усна й письмова (за формою);
- аудіативна, візуальна, аудіативно-візуальна (за каналом передачі й сприйняття інформації) [7; 8].

Комунікація є однією з найголовніших умов існування людини. Соціальна життєдіяльність здійснюється в спілкуванні, через комунікативну взаємодію, що має освітню спрямованість [5; 7; 8]. Як справедливо зауважував Дж. Дьюї [4], будь-яка взаємодія, що життєво необхідна або в якій учасники життєво зацікавлені, має для учасників спілкування освітнє значення, надаючи загальнозначущих змістів їхній спільній діяльності, сприяючи формуванню комунікативного співтовариства, найважливішою ознакою якого є взаєморозуміння. Оскільки без того, щоб люди навчалися й навчали інших, громадське життя відбуватися не може, оскільки сам процес суспільного життя має освітнє значення. Тому освіту можна представити як інформаційно-комунікативний процес, що відбувається у формах міжособистісної, групової й масової взаємодії. Е. Гідденс підкреслює: якби не комунікація, що здійснюється через простір, то освіта для широких мас була б недоступною, та й непотрібною [3]. У традиційних культурах знання переважно розглядалося як «локальне». Розвиток інформаційних технологій і поширення інформації стали такою самою складовою прогресу сучасного суспільства, як і будь-який аспект промислового виробництва. Тому загальна й професійна освіта – один з елементів системи масової комунікації, що виникла в процесі індустріалізації.

Слід підкреслити, що духовно-інтелектуальний і економічний потенціал суспільства формується насамперед у сфері освіти. Освіта як інформаційний процес, відіграє провідну роль в інформаційному суспільстві. В індустріально розвинених країнах саме в цю сферу скеровується значна частина інвестицій. При цьому вміння створювати, використовувати, обробляти, зберігати й поширювати інформацію стає умовою прогресивного розвитку національних співтовариств, їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку. Освіта є одним з видів спілкування, що об'єднує індивідів у загальних почуттях, інтересах і цілях. Освітня діяльність неможлива без спілкування, яке є не тільки істотним елементом і необхідною умовою освіти, але і її результатом. Саме в спілкуванні люди здійснюють різноманітні форми своїх взаємин: соціальну комунікацію й обмін. Розкриття сутності освіти допомагає осмислити механізм діалогічних комунікативних зв'язків між людьми як особистостями, оснований на розумінні ними загальних цілей, завдань та інтересів.

Нині систему освіти неможливо розглядати поза взаємним обміном культурними й духовними цінностями між соціальними спільнотами та соціальними інститутами, що персоніфікують їх економічне, політичне й духовне життя. Освіта людини є соціокультурним процесом, оскільки являє собою потенціал

безперервного становлення спільного життя людей, організації їх культурного й духовного буття; освіта є процесом відтворення й розвитку, в якому відбуваються відновлення й культурний розвиток спільного соціального та духовного життя, причому це водночас є збереженням основних життєвих форм.

Тому процес навчання має організовуватися таким чином, щоб школярі й студенти здобували не тільки необхідні знання та набували навичок для практичного використання сучасних засобів інформатики, але також дізнавалися про динаміку розвитку й можливості цих засобів як нового інструменту для опанування інформаційним ресурсом суспільства.

Таким чином, освіта пов'язана з усіма сферами спільного життя. Цей зв'язок безпосередньо реалізується через особистість. Освіта є єдиною спеціалізованою підсистемою суспільства, цільова функція якої збігається з метою суспільства. Якщо різні сфери та галузі господарства виробляють певну матеріальну й духовну продукцію, а також надають послуги людині, то система освіти формує саму людину, впливаючи на її інтелектуальний, моральний, естетичний і фізичний розвиток.

У суспільстві, основаному на знаннях, їх обсяг не є завданням навчання. Нині мета освіти – навчити людей створювати нові знання й опановувати технології та прийоми, що надають можливості це зробити. Головний чинник, який визначає підвищення ролі ІАД бібліотек у задоволенні потреб інформаційної підсистеми суспільства, – це процес упровадження в діяльність останньої новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, особливо через перехід до суспільства знань, де з'являється реальна можливість самостійно формувати набір ділової й розважальної інформації, самому визначати, що й коли слухати й переглядати [5; 10].

Таким чином, сучасні тенденції розвитку висувають нові вимоги до людини, а значить і до освіти, зокрема її змісту, що відіграє вирішальну роль у становленні кожної особистості. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Постійно виникають нові знання, без використання яких діяльність фахівців не буде ефективною. Людина ХХІ ст. – це людина, котра постійно вчиться. Людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань. Становлення останнього, в свою чергу, потребує якісно нового рівня інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек. Сучасна бібліотечна аналітика має здійснювати екстракцію знань з власних та віддалених інформаційних ресурсів в динамічному та мінливому мережевому середовищі та надавати інформаційно-аналітичні продукти та послуги у комфортному для користувачів форматі. Саме тому проблему накопичення і введення до загального обігу наукових баз знань найкраще можна вирішити на основі бібліотек, що за тисячолітню історію свого існування не лише накопичили значний обсяг інформації, але й здобули безцінний досвід її організації.

Список джерел інформації

1. Ворошилов О. Удосконалення наукового супроводу суспільних перетворень в Україні інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек (з досвіду СІАЗ НБУВ) / О. Ворошилов //

Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Асоц. бібліотек України. – К., 2010. – Вип. 26; С. 222–229.

2. Гарбор Робін Т. Управління автоматизацією бібліотеки / Робін Т. Гарбор. – К. : Aslib, 1997. – 56 с.

3. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиториал УРСС. 1999. – 704 с.

4. Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи. – М. : Педагогика-Пресс, 2000. – 384 с.

5. Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні / О. М. Кобелев ; М-во культури України, Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2012. – 245 с.

6. Открытое образование – стратегия XXI века для России / под общ. ред. В. М. Филиппова и В. П. Тихомирова. – М. : Изд-во МЭСИ, 2000. – 356 с.

7. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.

8. Социальные коммуникации: теория, методология, деятельность : словарь-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. – Х. : КП «Город. Типография», 2009. – 392 с.

9. Терещенко С. С. Информационно-аналитическое обеспечение инновационной «Стратегии-2020» с использованием банка данных ВИНТИ РАН / С. С. Терещенко // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. – 2009. – № 2. – С. 25–32.

10. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – М. : Дашков и К, 2003. – 232 с.

УДК 021.61

Колоскова Галина Валеріївна,

студ. 5 курсу Харківської державної академії культури,

пров. бібліотекар бібліотеки-філіалу №21

Дніпропетровської централізованої системи публічних бібліотек для дорослих

пошт. адреса: ДЦМБ, вул. Леніна, 23, м. Дніпропетровськ, Україна

конт. тел.: (056) 724-50-90; 0986561683

e-mail: romantik_@i.ua

СІМЕЙНЕ ЧИТАННЯ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Протягом багатьох років книга служила засобом духовного спілкування батьків з дітьми. В Україні традиції сімейного читання мають глибоке коріння. Сімейне читання були і залишаються невід'ємною частиною проведення дозвілля разом із близькими і рідними членами родини. Традиційно в сім'ях читання та переказ книг були проведенням дозвілля та спілкування між поколіннями в родині..

Сьогодні, відроджуючи традиції читання в сім'ї, бібліотекарі сподіваються, що нове покоління читачів, яке ставши батьками, буде спроможне самостійно залучати своїх дітей до читання. Поєднання зусиль бібліотекарів, батьків і дітей в організації спільного сімейного читання є дуже важливим.

В наш час проблеми грамотності, освіти, культури читання, які є основою інформаційної культури, стали особливо значущими і вийшли на рівень проблем, від яких залежить благополуччя суспільства. Педагоги і бібліотекарі являються тими фахівцями, які як правило, грають у вирішенні цих проблем головну роль.